
ZEVENTIENDE-EEUWSCHE ONDERNEMINGS- GEEST IN EEN VELUWSCH STADJE

DOOR

L. E.

De pest had geheerscht over de Hollandsche Republiek in de jaren 1635 en 1636. Ook over Nijkerk was de ziekte gekomen en was straat in, straat uit gegaan, huis in, huis uit, en in ruime vertrekken of in bedompte kamertjes hadden de zieken gelegen, — er was geen aanzien des persoons geweest — en de dooden waren uitgedragen geworden bij honderden! Er was geen medicijn geweest tegen die ziekte, men wist niet waar zij vandaan kwam, en waar zij henen-ging; overal was zij in het land, in Holland, zoo goed als in Gelderland; in Amsterdam stierven er aan 17.502 zielen.¹⁾

Men noemde de ziekte niet bij haar naam, het was alsof men bevreesd was om deze uit te spreken, men sprak van „de ziekte”, of „de contagiouse ziekte”, of van „de bedroefde ziekte”. Het was een be-zoeking, die over de menschen kwam! Er was maar ééne zekerheid, en dat was de dood, en één onzekerheid: het leven.

Eindelijk was in 1637 de ziekte geweken; ook te Nijkerk; maar niet, vóórdat honderden aldaar grafwaarts waren gebracht. Heele gezinnen waren verdwenen; er waren weezen, en er waren ouders, die geen kinderen meer over hadden; de droefheid was overal.

Ook Reint Geurts had de zijnen verloren; zijn ouders waren ge-storven, evenals zijn twee zusters; en hij was in huis gekomen bij een oom, die een smidse bezat, en hij leerde daar het smidswerk met zijne jonge neven.

Het was nu al drie jaar geleden, dat hij bij zijn oom was gekomen, drie jaar, dat hij gewerkt had aan het aambeeld en met den blaasbalg, drie jaar, dat hij zijn vaste plaats aan de donkere eikenhouten tafel

¹⁾ In het Aardrijkskundig woordenboek van A. J. van der Aa vermeld.

Zevende Kerstboek 6

in het achtervertrek had, en dat zijne moeie zijn tinnen bord gevuld had, zooals dat van haar eigen kinderen.

Oom en moeie Geurts waren niet kwaad voor hem — hij was een wees, en een wees werd je van God gezonden; hij had recht op steun en troost, en moeie Geurts had hem met moederlijke hartelijkheid in huis gehaald, toen hij daar gestaan had in haar deur, bleek en tenger, en verteerd van onrust en angst over het lot der zijnen. Zij hadden hem weggezonden uit het besmette huisje, omdat hij de ziekte nog niet had, en hij had zijn ouders nimmer teruggezien; hij had aan hun groeve gestaan, van verre, omdat men de besmetting vreesde, en niets had hij van hen overgehouden dan enkele meubels en een kleine som gelds.

Hij was zwak en teer geweest in die dagen, hoewel hij toen reeds zestien jaar oud was geweest, maar moeie Geurts had er een eer in gesteld, om weer kleur op die bleeke wangen te brengen, en hem krachtig en sterk te zien worden; zij had hem verzorgd, vol genegenheid en langzamerhand had Reint zich thuis gevoeld bij zijn bloedverwanten. Ach neen, oom en moeie Geurts waren goed voor hem; en zij waren het voor hem gebleven al den tijd, dat hij er was.

Maar toch was er iets, de laatste weken. Reint, gezeten met bengelende beenen, boven op een der paarden, die in de smidse was beslagen, en dat hij terug zou brengen op de boerderij, waar het thuis behoorde, staarde met sombere oogen voor zich uit. Hij was de poort doorgereden, en ging nu stapvoets over den kronkelenden landweg; hij had geen haast, en het zoele windje, dat over het veld heenwoei, deed hem goed; het was zoo warm geweest in de smederij, den ganschen dag; zijn sluike bruin haar kleefde aan zijn voorhoofd.

Wat had Berend ook alweer gezegd?

Berend was zijn oudste neef, met wien hij het smidswerk verrichtte. Oom Geurts had verscheidene zoons, sommigen waren nog klein, maar eenmaal toch zouden ze ook een ambacht moeten leeren en werk moeten vinden. In zijn eigen zaak kon hij er enkelen wel gebruiken, vooral nu zij opgroeiden. Reint had hij er niet meer noodig.

„Je moet zien, dat je ergens anders terecht komt,” was Berend dien morgen tegen hem uitgevallen: „vader wil het je niet zoo rechtaf

zeggen, maar hij heeft het mij al een paar maal gezegd — dat hij liever had, dat je werk bij een ander vond. Niet hier, in Nijkerk, daar kunnen ze geen smeden meer gebruiken, maar ergens anders.”

„Waar ergens anders?” had de ander kwaad geantwoord, „weet jij dat? Je wordt zoo maar niet ergens smidsgezel; in alle ambachten zijn er lieden te veel.”

De andere had zijn schouders opgehaald:

„Je kunt je ook wel opgeven bij het leger te velde; daar hebben ze ook hoefsmeden noodig.”

„Bij het leger te velde? Ja, dat is dan tenminste ver genoeg, daarginds in Brabant!” had de jongere gesmaald, maar hij had er niets meer aan toegevoegd. Vaag had hij gevoeld, dat Berends opmerkingen overwogen waren, dat er over hem en zijn toekomst gesproken was geworden, dat er iets broeide. Hij had het al meer meenen op te merken, maar, daar zijn oom tevreden was met zijn werk, had hij er geen acht op geslagen. Moest hij hier werkelijk vandaan?

Even zag hij rond, alsof hij de omgeving voor het eerst met bewustzijn opnam. Hier vandaan?

Maar als het waar was, dat zijn oom hem niet langer kon gebruiken, omdat zijn eigen zoons opgroeiden en zij het werk konden doen, dan moest hij hier wel vandaan. In Nijkerk was voor een anderen smid geen werk. En als zijn oom hem hield uit medelijden, dan kreeg hij eigenlijk het genadebrood, en daarvoor dankte hij! En een donkere blos steeg op in zijn gebruinde wangen, bij de gedachte aan deze vernedering. Tot nu toe had hij gemeend, dat hij zijn klederen en den kost verdiende, omdat hij werk er voor leverde, en goed óók, en dat was ook zoo, maar als zijn oom hem niet meer noodig had? Ja, dan zou hij wel weg moeten.

Plotseling zette hij het paard aan, en floot; voor hem op den weg herkende hij een der boerenknechts van de boerderij, waarheen hij het dier teruggeleidde. Als deze het paard wilde overnemen, kon hij eerder naar het stadje terug en had hij den tijd voor zichzelf. De andere bleef staan, zich omkeerend bij het hooren van den hoefslag in het zand. Reint had hem spoedig ingehaald, en liet zich neerglijden op den grond; de knecht was inderdaad bereid genoeg, om den langen

weg naar huis te paard af te leggen; en de andere keerde haastig om, in de richting van Nijkerk.

Hij was er spoedig; daar was reeds de gracht, de brug, snel was hij de Oosterpoort door en sloeg een smal straatje in; bedompte lucht sloeg hem tegen, van afval, buiten de deuren geworpen, van varkens-kotten, van koemest; hij merkte het niet op — zoo was de lucht in al de straatjes, in dien tijd. Hij knikte goedenavond tegen de enkelen, die hij zag, en tuurde toen opmerkzaam over een opengeslagen boven-deur. Het was zeer donker in het voorhuisje, maar door een openstaande achterdeur blikte hij op een groen bleekje; er bewoog zich een schaduw. Een lach schoot in zijn oogen — hij trof het, het was Annechien, die in de opening verscheen.

„Ben jij het, Reint? Kom er maar in; ze zijn allen uit; ik pas op de kleine, maar die slaapt al.”

Hij had de onderdeur al geopend en weer gesloten, en was in een paar groote stappen op het bleekje. Annechien was bezig het goed van de lijnen te halen.

„Ga zitten,” zeide zij rustig, met een handgebaar naar de steenen bank, terwijl zij voortging goed samen te vouwen in een mand.

Reint liet zich neervallen, de muts van het verhitte hoofd nemend. Tevreden zag hij rond; het bleekje, de steenen muur, de verroeste ijzeren spijlen voor de kleine vensters — hoe bekend was het hem alles. Hij had hiernaast gewoond met zijne ouders, en Annechien was het buurmeisje geweest, met wie hij en zijn zusje altijd speelden. Zij had haar moeder verloren in den tijd van de groote ziekte; nu was haar vader hertrouwd met een weduwe met verscheidene kinderen. Annechiens leven was ook veranderd — het had een band gemaakt tusschen hen beiden, sterker dan voorheen. Met innigheid nam hij haar op, zooals zij daar heen en weer zich bewoog op haar klompen; haar jak was nauwsluitend om de schouders, maar over den wijden rok hing het wijd uit; haar blonde haar was even zichtbaar onder haar witte muts.

„Wat ben je stil, vanavond, heb je wat?” Zij vroeg het eensklaps, met rustige, zachtgehouden stem; het was gehoorig op het bleekje tusschen de huizen in. Reint trok zich rechter op.

„Of ik wat heb?” begon hij weifelend, „ik weet niet; ik zat er over te denken, hoe het zou gaan, als ik wegmoest.”

„Wegmoest?” Annechien, de handen in de zij, bleef hem sprakeloos aanstaren, haar blauwe oogen groot van verbazing.

„Ja, misschien,” vervolgde hij, en eensklaps mededeelzaam door haar groote aandacht, stootte hij zijn verhaal er uit. Om zou hem misschien niet kunnen houden; Berend had het gezegd. In Nijkerk zou hij wel niet kunnen blijven, want daar was geen werk genoeg; Berend had gezegd: in het leger te velde. En het zou hem ook niet zooveel kunnen schelen, om weg te gaan: zijn ouders had hij toch niet meer, maar 't zou hem teveel kosten om haar achter te laten.

„Annechien, je weet het wel, we hebben altijd samen bij elkaar behoord.”

„Ja,” zeide Annechien vast; zij stond nu naast hem, naast de bank; haar mond klemde zij vastberaden dicht.

„Je zou de eenige zijn, aan wie ik altijd zou denken,” vervolgde Reint. „Nijkerk kan mij zooveel niet schelen: daar trekken er wel meer weg; maar in het leger te velde ga ik toch niet. Dat is daar armoe lijden; en je krijgt er geen vasten voet. Als er vrede wordt gesloten later, dan word ik ook afgedankt. En dan daar ver weg in Brabant; ik zou er nooit meer iets hooren! Ik zou jou nog wel eens een brief kunnen schrijven, maar jij kunt net je handteekening zetten, Annechien, je zou me niet eens kunnen antwoorden!”

„'k Zou je niet graag onder dat paardenvolk willen hebben!” viel zij heftig in, „'t is goddeloos volk: een soldaat!” Al de minachting van de dochter van een burger lag in haar stem. Een soldaat — dat was het avontuur, de onrust, de armoede, en als deze toch geld had — de kaper, die het onrechtmatig had geroofd!

„In het leger te velde!” herhaalde zij, „laat Berend er zelf ingaan, als hij dat zoo'n mooi baantje vindt!” Er gloeide boosheid in haar oogen. „Wat heeft Berend er zich mee te bemoeien! Laat je oom, die je voogd is, het je zelf zeggen!”

„Ik denk wel, dat hij het eens zal zeggen,” viel Reint gelaten in, „als Jacob en Jan grooter zijn, dan heeft hij al teveel hulp. 't Zal er dus wel eens van komen; ik heb er den geheelen dag over nagedacht.

Maar, Annechien, het kan me allemaal niet zooveel schelen, als ik maar weet, dat je mij niet zult vergeten!" Hij hief zijn gebruid jongensgezicht naar haar op; een blos steeg in haar wangen.

„k Zal je nooit vergeten!" haar stem klonk plechtig als een belofte.

De schaduw over het bleekje werd grooter; een vochtige aardlucht sloeg op; in het lage schuurtje gingen de kippen op stok; bij de burensloeg een deur dicht. Met een verschrikt gebaar nam Annechien haar waschmand op.

„t Wordt laat; ik moet nog voor het brood zorgen, zoo dadelijk komen de anderen thuis."

Zij haastte zich het huis in, de mand voor zich uitdragend, die wegzettend in een hoek, en Reint ging spoedig de deur uit; het werd zijn tijd ook.

„Berend, die Reint weg wilde hebben; want dat was het eigenlijk." Met snelle bewegingen zette Annechien het brood en het bier gereed in het donkere voorvertrek, waar geen daglicht meer bijna binnendrong. — Zij wist wel waarom. Berend kon het niet hebben, dat Reint bij haar kwam; hij had haar een paar maal reeds getoond, dat hij haar mocht; hij had haar op de kermis meegevraagd; maar zij hield hem op een afstand; hij was haar geheel onverschillig; alleen om Reint gaf zij. Maar zij zou het Reint niet zeggen, wat zij van den ander wist; dat zou maar haat en achterdocht geven, en wellicht een messengevecht op een opgewonden oogenblik. De jongens van Nijkerk waren niet zoo tam!

Het had niet lang geduurd, of ook zijn oom en voogd was Reint over zijn toekomstplannen begonnen te onderhouden. Het had hem zwaar gekost, want hij hield van zijn neef; deze was een goed werkmán, en was zooveel bedaarder en oppassender dan Berend; maar Berend had gelijk — voor zijn zonen zou hij nauwelijks genoeg geld kunnen verdienen, of een toekomst kunnen verschaffen, voor Reint was er geen plaats meer. Het was nu voorjaar; tegen den herfst moest hij trachten ergens anders terecht te komen.

Reint had instemmend geknikt; hij begreep het ook wel, dat het niet anders kon; en bij het zien van het bezorgde gelaat van zijn oom

kon hij geen boosheid voelen over zijn wegzending; zijn oom kon het immers niet helpen. Als Annechien er niet was, dan zou hij het zich niet aantrekken; dan zou hij met zijn have en goed in een zak gepakt, op zijn rug gesjord, op een vroegen morgen heengaan, het onbekende tegemoet, en zou zijn weg wel vinden, hoe onzeker die ook mocht zijn. Er waren er meer, die zoo gingen, maar veelal keerden zij niet terug, en zelden of ooit werd er iets van hen vernomen. Het was een zwaar leven — dat zwerversleven!

„k Weet wat voor je,” kwam op een vroegen zomeravond Berend eensklaps bij hem aan, terwijl hij lusteloos neerzat onder de luifel voor het huis van zijn oom, „ga mee naar „de Roscam”; daar is een klerk gekomen uit Amsterdam, van de Patronen van de Compagnie. Ze zoeken krachten voor Renselaerswyck, in Nieuw-Nederland.”

„Renselaerswyck?” loom stond Reint op, „wat zal dat geven?”

„Je kunt alles hooren in „de Roscam,” viel Berend ijverig bij, ’t viel hem mee, dat Reint het niet dadelijk van zich afwierp. Renselaerswyck was nog een heel eind verder dan Brabant! Het lag in Noord-Amerika!

In de herberg, met zijn lage verdieping, de eikenhouten zoldering zwartgerookt, zaten eenige mannen op de bank langs de zware tafel, en hoorden zwijgend aan, al de voordeelen, die er verbonden waren aan een in dienst treden bij de compagnie van Kiliaen van Rensselaer.

Kiliaen van Rensselaer! Hij had een ouden bekenden klank in Nijkerk! Iedereen wist van hem af; het geslacht van Rensselaer was er vandaan. Kiliaen was in het begin der 17de eeuw naar Amsterdam gegaan, en had er een juwelierszaak gesticht in 1614. Hij was een zeer rijk man geworden en had een deel van zijn fortuin gestoken in de grootsche ondernemingen van de Westindische Compagnie en in 1630 had hij er een kolonie gekocht in Nieuw-Nederland bij het fort Oranje, aan de Noord-rivier (de Hudson). Het was echter zaak, om de kolonie te bevolken en af en toe werden er werwers uitgezonden, om onder de ambachtslieden geschikte krachten te vinden. Kiliaen van Rensselaer zocht ze gaarne op de Veluwe, aan de zeekust; hij kende daar de menschen; zij waren werkzaam en bedachtzaam, en toch ondernemend, als de kansen hun goed geleken.

De spreker voor de tafel sprak overtuigend en rad. Een goed ambachtsman, of landarbeider, had kans om aangenomen te worden. Zijn reiskosten zouden betaald worden, eveneens zou hij een handgeld ontvangen; daarvoor moest hij zich verbinden, vier jaar lang de Patronen der kolonie te dienen, waarvoor de Patronen natuurlijk in zijn onderhoud voorzagen. Na vier jaar was hij vrij te blijven of heen te gaan. Ook gehuwde lieden waren welkom; zij zouden het land bevolken. Het land was er goed, uitstekend voor landbouw en vee-teelt; het klimaat was er 's zomers warm en 's winters koud, maar overigens gezond. Er werd handel gedreven met de oorspronkelijke bewoners — de Indianen; vooral in huiden van wilde beesten. Er was een levendige handel in bonten van allerlei soorten tusschen Amsterdam en de nederzetting Nieuw-Amsterdam, daarginds in Nieuw-Nederland ontstaan! Men zou er een gezond, goed leven kunnen leiden en door den landbouw te bevorderen in Rensselaerswyck zou men vooruitkomen.

Zwijgend, roerloos staarden de luisterenden voor zich uit, hoorende de schoone beschrijvingen, maar met geen enkel gebaar of woord gaven zij te kennen, of zij de aanbiedingen wilden aannemen, want allen wisten wel, dat dat schoone land ver weg lag, zóó ver weg, dat niet velen er van terugkeerden. Natuurlijk, er waren er wel, die heen en weer gereisd waren, maar dat waren de uitzonderingen — zij, die gingen, moesten het weten: zij namen afscheid voorgoed. De zee lag tusschen oud- en Nieuw-Nederland — de zee, zoo eindeloos wijd; de reis duurde drie maanden! Men moest het onder de oogen zien!

Reint, met verhoogde kleur en een schittering in zijn blik, volgde ieder woord. Dát was het land zijner droomen! Dat zou geen dwalen zijn van oord tot oord om werk te vinden, en wellicht armoede te lijden, dat was een zekere toekomst tegemoet gaan! Daar was leiding, daar was een gemeenschappelijk belang, daar was uitzicht op iets beters. En hij was vrij om te gaan. Hij zou geen afscheid behoeven te nemen van ouder wordende ouders, die zijn steun zouden behoeven; hij was alleen; zijn bloedverwanten konden hem niet langer steunen.

Er was alleen Annechien.

Zenuwachtig balde hij zijn handen tot vuisten. Als — Annechien eens met hem medeging — getrouwd! Echtparen waren er ook zeer welkom in de nieuwe kolonie. Als zij samen gingen? Zou Annechien willen?

Het werd donkerder in de gelagkamer; de spreker had zijn toespraak geëindigd en had zich neergezet, rustig zijn pijp rookend, en een bierpul voor hem. Hij wist ook wel, dat hij dien avond niets zou vernemen van zijn toehoorders. Over eenige dagen kwam hij terug in Nijkerk, en dan konden degenen, die hem spreken wilden, hem hier terugvinden, en dan zou hij de namen opschrijven dergenen, die in aanmerking wenschten te komen, om naar Rensselaerswyck te vertrekken, en dan zouden ze later vernemen wat het Bestuur, dat te Amsterdam zetelde, over hen beslist had.

„Over eenige dagen,” hamerde het in Reints hoofd, terwijl hij de herberg uitdrentelde; hij zou dus tijd hebben om er Annechien over te spreken, om te vragen hoe zij er over dacht. Thuis behoefde hij er vooreerst niets van te zeggen; als hij zou verkiezen te gaan, dan zouden zij het zeker goedkeuren. De beslissing lag bij Annechien. Zijn gelaat verraadde niets, ook niet, toen Berend hem met vragen overstelpte, en hem op de voordeelen van het aanbod wees.

„’t Is ver weg,” zeide hij slechts, onverschillig, „ik moet er nog over denken.”

Hij wist wel, waar hij Annechien kon vinden den volgenden dag. Sedert eenigen tijd had hij haar niet alleen te kennen gegeven, dat hij haar gaarne mocht, maar ook had hij haar van zijn hoop gesproken, dat zij eenmaal z’n vrouw zou mogen worden, en zij hadden in het geheim hun trouwbeloften gewisseld, al was er vooreerst geen uitzicht op een huwelijk geweest.

’s Middags laat, als de eerste warmte voorbij was, dan drentelde Annechien dikwijls met haar broertjes en zusjes buiten de poort, met haar breiwerk, of zij was op weg naar een der weiden, waar haar vaders koeien graasden, en het was die weg, dien Reint dan nam, om haar te vinden. Nu ook, nu vond hij haar geleund tegen een hek, haar vingers ijverig de breipennen hanteerend.

Zij knikten elkander toe, en zij staakte haar breien niet, en hij bleef staan dralen bij het hek, alsof hij nog niet zeker was, of hij zijn praatje zou beginnen, maar hun oogen lachten elkander veelbetekenend toe.

Hij begon te vertellen van den spreker in „de Roscam”, van Rensselaerswyck, en zij stemde nu en dan in, met een hoofdknik; zij had er reeds van gehoord van de burenen; en zij vond het ook een prachtig aanbod; maar er was de reis; het was te ver, veel te ver.

„Niet te ver,” sprak Reint tegen, „’t is maar drie maanden; soms ook wel langer, maar dat viel wel mee.” Zijn oogen waren vol moed en overtuiging.

Haar gezichtje versomberde, maar hij zag het niet.

„Ik zou het best aandurven,” betuigde hij warm, „de reis is gevaarlijk, zeggen ze, maar niemand sterft voor zijn tijd. Hier in Nijkerk achterhaalt de dood den mensch ook! Wie was er zeker van zijn leven in den tijd van de ziekte? En ieder keer kan de ziekte terugkomen! Wie kan zeggen, waarom zij er nu niet is? ’t Is God, Die ons spaart. Hij kan ons ook bewaren op zee! En ’t is er een vruchtbaar land daarginds, en gezond. En men heeft er de ruimte! Die heeft men hier ook wel,” met een blik over de wijde verten voor hem, „maar er is hier aan geen grond te komen, en de grond is daarbij zoo schraal; wie kan er nu zaaien en poten in dat zand van de Veluwe! Maar Rensselaerswyck, dat is iets anders!”

Hij bleef even steken; Annechien zeide niets, haar blik was star gevestigd op haar breiwerk. Hij nam haar even op, verwonderd, om haar weinige aandacht, en viel toen met meer ijver in:

„Het is heel iets anders dan dienst te nemen in het leger te velde! Dat zou een leven zijn zonder vooruitzichten! ’t Zou een trekken van het eene kamp naar het andere zijn, en je weet niet, waar je terecht zou komen; en het einde was, dat je nergens een vaste woonplaats had, en nergens een smidse kon krijgen. Nee, Rensselaerswyck is beter.”

„Het is te ver!” viel Annechien plotseling uit en haar oogen gloeiden driftig: „Je zou over zee vertrekken, Reint, en ik zou je nooit terugzien! Kan je dat heelemaal niet schelen?”

Hij staarde haar met open mond aan, alsof hij haar woorden moest verwerken, en toen gleed er ineens een lach over zijn gezicht. Hij had het plan van Rensselaerswyck zoo hoog verheven in de hoop, om haar lust op te wekken er ook heen te gaan, maar blijkbaar was die gedachte niet bij haar opgekomen!

„Schelen? om jou nooit meer te zien? natuurlijk kan het mij schelen! Maar ik ben niet van plan om je niet te zien, Annechien! Ik wilde je meenemen daarginds! Getrouwd! Zij hebben er ook getrouwde menschen noodig! Wil je meegaan?”

„Meegaan?!!” Uit haar breiwerk vielen verscheidene steken; zij zag het niet. „Meegaan? O, Reint, kan dat?”

„Zeker kan dat, als je het maar wil, Annechien.” Hij ging dichterbij haar staan, zijn hand op haar arm. „Maar je moet goed indenken wat je doet; het is een heele reis, en gevaarlijk, en daarginds is het anders dan hier.”

„We zijn overal in Gods hand,” betuigde het meisje nadenkend, „en je hebt het zelf gezegd, Reint, hier is het leven ook onzeker. Als de ziekte terugkomt, of een andere! of er komt oorlog! Zie je, en we laten ook niet zooveel achter; jij hebt geen ouders meer, die naar je zullen verlangen, en mijn moeder is dood, en mijn vader is hertrouwd, en heeft nog meer kinderen; hij heeft mij niet noodig. En nu dat Katrijn grooter is, kunnen ze mijn hulp thuis ook missen. Ik had er al over gedacht, om in dienst te gaan, dan kostte ik thuis ook niets meer; dan had ik mijn kost en kleeren vrij.”

In dien tijd was het uit dienen gaan zoo iets anders dan thans. Dat was een dak en voedsel en wat geld voor kleederen zoeken, en daarvoor in de plaats zijn handenarbeid geven. Natuurlijk waren de diensten verschillend; de beste waren, waar men goeden kost en goede behandeling kreeg, en waar men voldoende handgeld kreeg voor wat kleeren, en een fooi met nieuwjaar en met de kermis, om eens plezier te maken; maar inkomsten verdienen, waarmee men zich onafhankelijk voelde, of waarmee men nog zijn bloedverwanten kon ondersteunen — dat bestond niet. Maar in Nijkerk, of in de buurt er van, waren niet zooveel goede diensten te krijgen; er waren

zooveel lieden, die geen dienstboden hielden; het geld was schaars in dien tijd, en het leven duur.

„’t Zal daarginds hard werken zijn,” waarschuwde Reint, in een poging om eerlijk te blijven, en haar niet te veel schoons te doen gelooven. „’t Zal misschien heelemaal niet meevallen.”

„Och, hier moet ik ook werken; en hard werken ook! Of ik hier nu voor de waschtobbe sta, of daarginds! en of ik nu hier het vuur in den haard moet aanleggen, of daarginds! En ze zeggen, dat het daar zoo hard vriest in den winter, maar ’t is hier ook bar koud, en of we hier nu moeten ijs stuk slaan, om tot water te smelten, of daarginds! ’t Zal overal wel hetzelfde wezen!” Zij lachte hem tegen met haar vroolijk, jong gezicht, en bekeek eens haar sterke, vereelde handen. „Ik kan goed werken, Reint!”

„Dat wil ik wel gelooven!” Hij stond nu dicht tegen haar aan. „Annechien, wat dunk je, zouden we het wagen? Durf je het aan? Je bent nooit verder geweest dan Nijkerk! Je zal je er misschien heel eenzaam voelen en je kunt dan niet terug!”

„Ik voel me niet eenzaam met jou! En dan gaan we toch niet alleen. Er zal toch wel meer vrouwvolk meegaan! En daarginds wonen toch al heel wat Hollanders, en er is een Dominee ook, heb ik gehoord.”

„Ja, die is er!” Zonder zielzorger koloniseerde men niet in dien tijd; dat was de steun en de troost, die men aan de eenzame zwerfelingen meegaf.

„Nu dan, dan durf ik het best aan; en vader zal er ook wel niet op tegen hebben. Als het goed gaat daarginds, dan komen er nog best wat van mijn familie over!” en zij lachte weer vol levenslust.

Hij legde zijn arm om haar heen, terwijl zij ijverig haar steken van haar breiwerk opnam. In het westen daalde de zon; een koel windje kwam over de weiden, en streek over hun wangen.

„Annechien,” drong hij er zacht op aan: „zùl je het doen?”

Zij knikte, doorbreiende. Een groote stilte ontstond tusschen hen, totdat ineens het windje met zich meebracht de regelmatige, langzame slagen van de torenklok.

Annechien hield op met breien.

„'t Wordt tijd,” zeide zij en rolde haar breiwerk samen.

„Geloof je?” aarzelde hij.

„Ja,” zeide zij beslist, „het mòet.”

Langzaam drentelden zij over den landweg terug. Zij spraken niet veel. Nu en dan een opmerking over het verre land; dat het er wel heel anders zou zijn dan hier, en dat die wijde oceaan, waarop zij maanden zouden dobberen, zooveel grooter zou zijn dan de Zuiderzee. Onwillekeurig keken zij naar den westelijken hemel. Het roodgouden licht der dalende zon scheen op hun jonge gezichten.

De stadspoort was donker, vergeleken bij het land, dat overgoten was van zonneschijn.

Hun voetstappen hielden op. Hier scheidden hunne wegen — dralend bleven zij staan. Er klonken stappen in de straat achter de poort. „Dus, Annechien,” zeide hij haastig, haar doordringend aanziende, „als je het goed vindt, kom ik morgenavond je vader spreken.”

„Zeker, zeker,” zeide zij zacht beslist en toen onverschillig, omdat er iemand aankwam: „Goedenavond.”

Zij liep door. Hij keek haar na. Wat hield zij den rug in het donkere, strakke lijf met den witten halsdoek recht, en wat was haar gang rustig en zeker in de wijde, schommelende rokken. Hij zag, hoe zij met een hoofdknik den goedenavondgroet van den voorbijganger beantwoordde en hoe zij heel even, vóór zij de poort intrad, nog omzag. 't Was maar heel even, al doorloopende, maar hij ving toch haar blik op. Meteen verdween zij om den hoek.

't Was stil in de nauwe steeg, die zij spoedig insloeg. De warmte hing er nog, al had de zon zich teruggetrokken. Daar was zooiets veilig en beslotens in de stad, en nu scheen dat verre land, waarheen zij reizen zou, haar onbereikbaar ver. 't Zou toch vreemd zijn, zulk een lange reis te maken, dat je niet meer op terugkomen kon rekenen. Maar 't was Reints eenige kans. En dit maakte de zaak uit voor haar.

Dicht bij haar woning zag zij iemand aankomen. Het was Berend. Onder zijn muts gluurden zijn oogen haar aan; hij lachte. Zij wilde hem voorbijloopen met een eenvoudig: Goedenavond, maar hij hield haar staande: „Ze zijn aan 't werven in de stad voor Rensselaers-

wyck," zeide hij geheimzinnig en triomfantelijk, „en Reint heeft ook geteekend.”

Hij loog. Maar zij doorzag hem.

„Wel, wel,” zeide zij onbewogen en ging een paar stappen vooruit, „ik moet naar huis, Berend.”

„Je gelooft het niet, hè?” zeide hij, met haar oplopend, „maar 't is zoo — hij gáát weg.” Zijn oogen gluurden opgewonden naar haar. „Hij moet immers weg. Hier is geen werk voor hem, zooals voor mij.”

Annechien antwoordde niet. Incens, heel duidelijk, zag zij het verschil tusschen de twee neven; de eene: de oudste zoon van een welgestelden smid, zelf later baas, misschien een voorname plaats innemend in het smidsgilde, en hierdoor een man van beteekenis in de stad: het veilige, beschutte stadje met de bekende huizen. De andere, een wees, ging zijn bundeltje pakken, moest de wijde wereld in, moest zijn eigen plaats veroveren. Haar oogen stonden donker.

Berend las er nadenken in: „Ja, hij moet weg! Hij gáát. En dan komt hij niet licht terug. Dat begrijp je, Annechien.” Hij wilde haar dwingen te denken zooals hij. „Maar dat 's niks. Dan kom ik je afhalen. Dan ga je met mij uit. En je zult het best hebben, hoor je.”

Hij wilde zijn hand op haar arm leggen; zij verhaastte haar stap, driftig en stond meteen voor haar deur. Haar sterke meisjeshand lag op de klink. Zij keerde zich naar hem om. Het gezichtje in de muts stond strak, maar in de blauwe oogen lichtte iets van triomf.

„Je behoeft nooit zoo iets te denken,” zeide zij, „want ik ga met Reint mee,” en meteen drukte zij de klink neer.

Met open mond staaarde hij naar haar. Toen laaide een ziedende drift op in hem. „'t Is een leugen,” barstte hij uit, „'t kan niet.”

„Waarom niet,” zong haar stem, „ze hebben er ook graag getrouwde menschen. Goedenavond, Berend.”

Zij verdween in de deuropening; sloot de deur voor hem. In de nauwe straat stond hij alleen. Het duizelde hem.

Dus het was wel waar, dat Reint zou gaan, iets wat hij alleen vermoed had, iets wat hij alleen gezegd had, om haar te winnen. Reint ging weg, maar zij ook.

Rood van drift keerde hij zich af, liep met stampende stappen de steeg uit. Hij zou! . . . Hij zou. . . . Maar wat hij ook bedacht, hij begreep, dat hij alleen zwijgen zou, om niet den triomf te lezen in de oogen van zijn neef.

In het donkere voorhuisje stond Annechien met kloppend hart. „'t Was een leugen van hem,” dacht zij verachtelijk, en toen zegevierend: „maar niet van mij.” 't Was maar goed, dat zij het hem zoo gezegd had! Zij gunde hem zijn teleurstelling. Maar wat nu? Moest zij er nu met vader al over spreken? Waarom? bedaarde zij zichzelf. Reint had nog niet geteekend; en als morgen iemand tegen vader zeide: Ze zeggen, dat Reint weggaat en je dochter ook — wat dan nog? Vader zou wel begrijpen, dat het praatje was ontstaan; vader wist heel goed, dat Reint en zij elkaar graag mochten. En toen slim, over Berend doordenkende: „maar hij zal 't niet vertellen — ze zouden hem uitlachen,” — neen, zwijgen was maar het beste. . . . wachten tot Reint kwam den volgenden avond.

Van het bleekje af klonk ineens schel de stem van haar stiefmoeder, haar roepend en vragend, waar zij toch bleef. Moest ze het avondbrood nog niet klaarzetten?

„Ik doe 't al,” antwoordde zij beschaamd. Haastig ging zij aan 't werk. Zij was blij, dat de kinderen druk waren. Zij behoefde niet te praten, toen zij aan 't avondeten waren. Vader begon ook over Rensselaerswyck. Heel de stad praatte er over. Zij voelde het bloed opstijgen in haar wangen, maar niemand lette er op en trouwens, het was schemerdonker in het lage vertrek.

„'t Moest een beste kolonie zijn,” zeide vader, „en daar was veel toekomst in. 't Was vruchtbaar land, en bosschen vol wild en een rivier vol visch.”

Annechiens oogen straalden. Reint zou daar een plaats kunnen veroveren.

Ze lag lang wakker, dien avond in de bedstede. De zusjes, die er naast haar lagen, sliepen al lang. Duidelijk sloeg telkens de torenklok in de nachtelijke stilte. Misschien zou zij het nooit meer hooren. . . . nooit meer, als zij wegging.

't Gaf haar een gevoel van angst. Maar Reint? De gedachte aan

hem maakte haar weer moedig. En zij beiden behoefden immers niet bevreesd te zijn, want hadden zij Zondag in diezelfde kerk, waarvan de klok zoo vermanend sloeg, niet gezongen uit Psalm 139:

„Al nam ik haastlijk met der daad
De vleugelen van den dageraad,
Om te vliegen tot dezen tijd,
Over de zee breed ende wijd,
Daar en overal t' allen stonden
Werd ik van Uwe hand gevonden.”

Zij herhaalde de bekende woorden zacht in zichzelf en een groote geruststelling kwam over haar jonge hart.

„Daar en overal t' allen stonden, werden wij van Uwe hand gevonden,” zeide zij nogeens. En in de donkere bedstede viel zij in slaap.

In dat geloofsvertrouwen zijn zij en Reint naar 't vreemde land getrokken, zooals zoovelen, die in dien tijd ver van huis een eigen plaats gingen veroveren, en die in hun kolonies de grondleggers werden van menige bloeiende stad. Naar Rensselaerswyck gingen vele Veluwnaars, vele Nijkerkers, en van hen heeft men kunnen zeggen, „dat zij hun geschiktheid voor kolonisatie voldingend hebben „bewezen door hun vlijt op het gebied van handel; het tot be- „bouwing brengen van den nimmer door den ploeg doorsneden „grond, door Amerika een schoonen veestapel te schenken, door hun „veeltijds voorbeeldigen omgang met de oorspronkelijke bewoners „des lands, door het scheppen van eene zich aan de elkander opvol- „gende toestanden aanpassende bestuursorganisatie en door een des- „tijds in Europa te benijden algeheele vrijheid van godsdienst.”